

deel 3 Friesland

Wonen De eerste bewoners van Friesland bouwden hun nederzettingen op terpen, waarop ze eerst alleen 's zomers verbleven (300 v.Chr. - 50 v.Chr.). Na 50 v.Chr. vestigden zij zich hier permanent. Deze terpen zijn een soort vluchtheuvels voor mens en dier tegen de wateroverlast. Het friese land van die tijd was nog niet bedijkt. Het water had er dus nog de vrije loop.

Een 1000 tal van deze terpen vinden wij momenteel terug op de klei-bouw - en de klei-weidestreek. De hoogte van de terpen varieert van 2-7 m, terwijl de oppervlakte varieert tussen de 0,01-16 ha. Het overgrote deel van deze terpen valt onder de monumentenwet, omdat het archeologisch waardevolle monumenten zijn. Naast de monumentenwet hebben ook enkele gemeenten particuliere bestemmingsplannen vastgesteld waarin deze terpen zijn opgenomen (oa. Idaerderadeel, Menaldumadeel), andere gemeenten hebben deze archeologisch waardevolle elementen opgenomen in hun bestemmingsplan natuurgebieden (Oostdongeradeel). De maximale bescherming voor deze landschappelijk waardevolle elementen kan worden verkregen door het vaststellen van een bestemmingsplan

buitengebied. In Friesland zijn slechts 3 à 5 gemeenten in het bezit van zo'n rechtsgeldig bestemmingsplan.

Sinds de eeuwwisseling is het wonen in Friesland erg veranderd. Door een zeedijk is de provincie beschermd tegen het zeewater. Deze zeedijk wordt momenteel op deltahoogte gebracht van 7,50 m naar 9,25 m. Tegen de dijk lagen rond de eeuwwisseling de kleine vissersdorpjes zoals Paesens, Moddergat en Wierum. De vissersvloot van deze dorpjes is in het rampjaar 1883 vergaan, waarbij 83 vissers omkwamen. De vroegere 'fiskerhûskes' worden tegenwoordig veel gebruikt als tweede woning. Het tweede woningbezit heeft niet alleen langs de kust, maar ook in andere delen van de provincie vooral in de jaren vijftig en zestig veel opgang gemaakt. De opkomst van de tweede woning was een van de oorzaken waardoor de leegloop van het platteland begon. Immers de tweede woningbezitter maakte alleen gebruik van zijn huis in de weekenden en de vakanties. De rest van de tijd stonden deze huizen leeg. Ook maakten de tweede woningbezitters geen deel uit van de dorpsgemeenschap. Verschillende gemeenten ook in Friesland zijn in gaan zien dat de stimulering van het tweede woningbezit één van de oorzaken is waardoor het leven in de

kleine kernen achteruit gaat. Vooral de gezamenlijkheidszin, die voor de kleine kern erg belangrijk is, verdwijnt door oa. het tweede woningbezit. Door de Algemene Politie Verordening proberen vele friese gemeenten het tweede woningbezit aan banden te leggen en het dorpsleven in de kleine kernen weer nieuw leven in te blazen. De problematiek rond de kleine kernen staat momenteel in de belangstelling. Ook de pas verschenen Nota Landelijke Gebieden, de Derde Nota over de Ruimtelijke Ordening deel 3, besteedt aandacht aan deze problematiek. Niet alleen in de dorpen vinden wij de tweede woning, ook de boerderijen genieten een stedelijke belangstelling. De zg. Zondagsboeren die wij in Drente aantreffen vinden wij in Friesland nog niet. Wel worden door oa. de schaalvergroting in de landbouw steeds meer boeren uitgesaneerd. Deze boeren trekken meestal naar de stad, terwijl de stedeling zijn plaats op het platteland in gaat nemen en in zijn boerderij trekt. In Friesland komen vier verschillende boerderijtypen voor, te weten langhuis, stelp, kop-romp; en kop-hals-romp type.

Landbouw Het grootste deel van het grondoppervlak wordt ingenomen door weiland. De melkveehouderij is in deze provincie de belangrijkste bron van bestaan in de landbouw.

Vooral door de kostenstijgingen na de tweede wereldoorlog en de technische ontwikkeling bleken de oude boerderijtypen niet meer te voldoen aan de gestelde eisen. Rationalisering op de bedrijven eiste een groter staltype. De ligboxenstal werd ontworpen en gebouwd. Vooral na 1960 nam dit staltype toe. De rationalisatie werkte ook de mechanisering van de landbouw in de hand. De grote melkveehouderijbedrijven gingen over op tankmelken ipv. busmelken, terwijl voor de voeropslag de torensilo zijn intrede deed. Door deze schaalvergroting gingen de

Terpdorp Hogebeintum

Tweede woning van het 2de Kamerlid Wiegel te Ee

zuivelfabrieken over op tankauto's waardoor de boer verplicht wordt de bus door de tank te vervangen.

Niet alleen mechanisatie op de bedrijven was het gevolg van de schaalvergroting, maar ook allerlei kultuurtechnische maatregelen moesten worden genomen om de opbrengsten van het grasland te verhogen. Ruilverkavelingen werden en worden uitgevoerd om een betere verdeling te verkrijgen van de kavels. In Friesland zijn op dit moment ruim 12 ruilverkavelingen in voorbereiding, terwijl er 4 in uitvoering zijn. De Struktuurvisie Landbouw, die in het kader van de Nota Landelijke Gebieden is uitgegeven spreekt over een inkrimping van het boerenbestand tot 1990 met ruim 60.000 boeren. De vraag waar deze boeren naar toe moeten in een tijd van hoge werkeloosheid, wordt door de minister niet beantwoord. Het blijkt dat binnen landbouwkringen een discussie opgang komt over de toekomst van de melkveehouderij. Het gaat

hierbij dan om de vraag of de veehouderij-bedrijven steeds groter zullen worden, of dat de middenbedrijven goede bestaansmogelijkheden kunnen bieden.

De schaalvergroting brengt met zich mee, dat het natuurlijk evenwicht wordt verstoord. De hogere produktieopbrengsten van het grasland worden vooral verkregen door oa. hogere mestgiftten (kunstmest), waardoor de flora vooral negatief wordt beïnvloed, terwijl ook de fauna door deze maatregelen achteruitgaat. Vooral de vogels worden hiervan het slachtoffer. De natuurbeschermingsorganisaties proberen zoveel mogelijk waardevolle terreinen veilig te stellen door oa. aankoop en beheersmaatregelen. De regering heeft in de Nota Landelijke Gebieden en ook in de drie groene nota's enkele gebieden aangegeven die beschermd zullen moeten worden. Of dit voldoende is valt te betwijfelen. Vooral in het noordelijk deel van de provincie wordt akkerbouw aangetroffen. De pootaard-

appelteelt is daar belangrijk. Om het areaal aan pootaardappelen te vergroten wilde GS van Friesland een 4000 ha inpolderen van de Waddenzee. Dit plan heeft de gemoederen in dit noordwestelijk deel van deze provincie enige jaren bezig gehouden. De natuurbeschermers zijn tegen dit plan en willen alleen verhoging van de bestaande zeedijk tot deltahoogte. Een beslissing over deze kwestie is nog niet gevallen. De regering heeft hier het laatste woord.

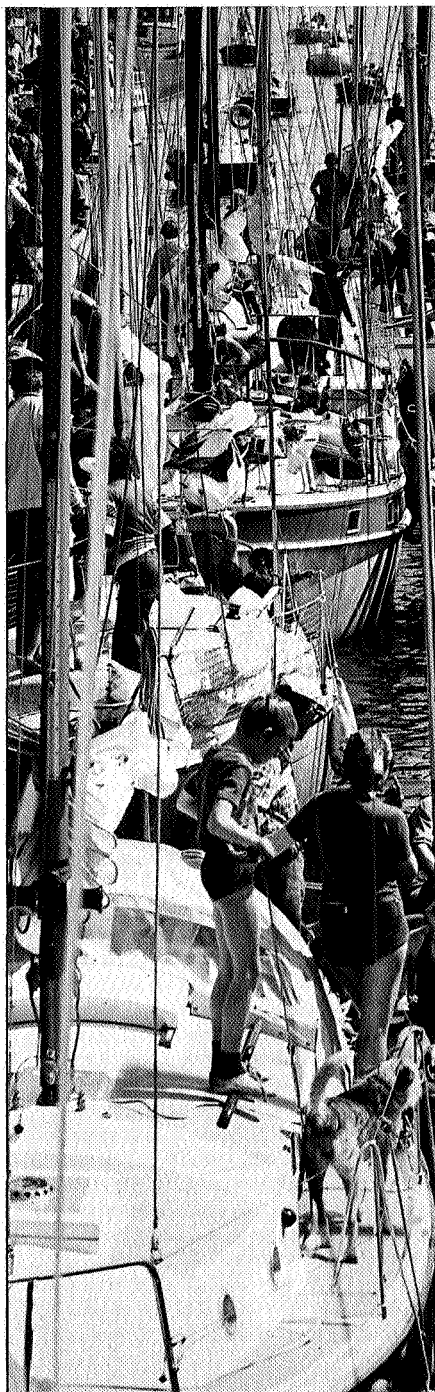
De intensieve veehouderij neemt steeds meer toe. Vermoedelijk proberen veel boeren het hoofd nog boven water te houden via deze bio-industrie. Vooral in Gaasterland (Sondel), het noordoostelijk deel (omgeving Kollumerzwaag) en het oostelijke deel (Bakkeveen en omgeving) vinden wij concentraties van deze landbouwtak. De stankoverlast die deze bedrijven veroorzaken kunnen moeilijkheden opleveren bij het verkrijgen van een hinderwetvergunning.

In het oostelijk deel van onze provincie, dat gedeeltelijk bestaat uit zandgrond en mede daardoor een enigszins glooiend karakter vertoont komen nogal wat oppervlakteontgrondingen voor die voor een groot deel illegaal begonnen zijn. Het doel van deze ontgrondingen is meestal egalisatie van het terrein, waardoor de moderne boer beter kan werken. Het beleid van de provincie Friesland tav. dit soort ontgrondingen in dit vrij kwetsbare gebied is erop gericht om dit tegen te gaan.

Recreatie De aanwezigheid van een aantal meren, die onderling door goede vaarwegen zijn verbonden, de waddeneilanden, het IJsselmeer en een prachtig zand- en bosgebied in het zuidoosten en in Gaasterland hebben van Friesland een recreatieprovincie gemaakt waar het goed toeven is. Naast de voordelen die deze bekendheid ongetwijfeld met zich meebrengt komen de laatste tijd ook een

aantal nadelen aan het licht, die voor het overgrote deel op het terrein van de natuurbescherming liggen. Deze nadelen worden door de recreatieondernemingen en verschillende friese gemeentebesturen volledig onderkend. Gelukkig gaan echter steeds meer mensen inzien dat deze enorme recreatieve groei van de laatste twintig jaren niet in dit tempo door kan gaan. Ook van provincialewege onderneemt men stappen om de recreatieve ontwikkeling in goede banen te leiden. Dit jaar is in het kader van het Streekplan Friesland de derde deelnota Recreëren verschenen.

Deze nota spreekt over een stabilisering van de waterrecreatie voor alle friese merengebieden. Het is te hopen dat de Provinciale Staten bij de behandeling hiervan de nota op dit punt zullen onderstrepen. Door de natuurbescherming in Friesland is al eerder op deze stabilisering aangedrongen. De uitvoering van deze stabilisatie zal gepaard gaan met een aantal maatregelen op provinciaal nivo, waarvan de provinciale ligplaatsenverordening erg belangrijk is. Door het vaststellen van een dergelijke verordening krijgt de provincie een stok in handen om alle boten, die nu nog her en der verspreid liggen in het buitengebied, te dwingen ligplaats te kiezen in jachthavens. Momenteel komt de plaatselijk bevolking bij toewijzing van plaatsen nauwelijks aan bod. Dit wordt gedeeltelijk veroorzaakt door de hoge ligplaatsgelden die de plaatselijke bevolking moeilijk op kan brengen, maar die door de rekreatant grif worden betaald. Op 1 januari jl. heeft de provincie Friesland al een eerste stap gezet op het saneringspad met de verordening Landschapschoon 1975. Deze verordening slaat alleen op boten van 9 m en langer en op oa. caravans in een strook van 200 m langs de waterkant. Veel recreatieve voorzieningen zullen echter nog worden uitgevoerd, omdat hiervoor rechtsgeldige

Recreatiedrukke in de sluis bij Stavereen

bestemmingsplannen gelden. De natuurbeschermingsorganisaties proberen deze plannen terug te dringen hetgeen door hun rechtsgeldigheid niet lukt. De natuurbescherming wijst in haar bezwaarschriften tegen deze plannen op de veranderde inzichten. De instanties die deze plannen goedgekeurd hebben en die de bezwaren moeten beoordelen voeren de plannen echter onverhoopt uit.

De enorme recreatieve groei van de laatste twintig jaar brengt met zich mee dat er op de natuur in en rond de recreatiegebieden een grote druk wordt uitgeoefend. Zo wordt door de waterrecreatie door het steeds groter worden van de jachten, die veelal beschikken over zwaardere motorvermogens, een grote druk uitgeoefend op de oevers langs de vaarwegen en meren en op de rietvelden. De waterkwaliteit van het friese water valt over het algemeen gesproken nogal mee, al wordt deze voor een niet onbelangrijk deel bepaald door het binnenkomende IJsselmeerwater bij oa. Lemmer. De kwaliteit van dit IJsselmeerwater wordt grotendeels bepaald door de Rijn. De provincie zelf heeft een zuiveringsplan vastgesteld waarin wordt voorzien in de bouw van een groot aantal zuiveringsinstallaties, waarvan jaarlijks een aantal gereed komen.

Naast de waterrecreatie neemt ook de verblijfsrecreatie een belangrijke plaats in. Het is hier vooral de recreatie op de waddeneilanden die een enorme groei doormaakt. Deze recreatieve groei oefent vooral op de natuurgebieden op deze eilanden een enorme druk uit. De negatieve effecten van deze groei op deze gebieden blijven dan ook niet uit. Van provinciewege wordt momenteel gewerkt aan een fietspadenplan, terwijl ook het aantal kerk- jaag- e.a. paden door de provincie wordt geïnventariseerd. Bij Leeuwarden heeft men een groot recreatiegebied het zg. Groene Ster plan gekreëerd.

Hovercrafts op Griend

Industrialisatie De industrie in Friesland is vooral gericht op de landbouw. De bekende zuivelfabrieken, die vroeger in vele friese plaatsen waren gevestigd en die voor de werkgelegenheid in die plaatsen belangrijk waren, zijn voor het overgrote deel gesaneerd. De leegstaande gebouwen worden momenteel veel gebruikt in de recreatieve sector.

Een ander probleem dat te maken heeft met de industrialisering is de ligging van de industrieterreinen binnen de gemeente. Het zijn in Friesland vooral de qua oppervlak kleinere gemeenten, die bij de vaststelling van bestemmingsplannen voor dergelijke terreinen op moeilijkheden stuiten bij de plaatselijke bevolking. Voorbeelden hiervan zijn oa. Bolsward, Sneek en Lemmer. Vooral de geluidshinder, het vlakke landschap en de nabijheid van belangrijke natuurgebieden zijn voor deze terreinen zwaarwegende argumenten.

Luchtverontreiniging Door het karakter van de friese industrie komt luchtverontreiniging weinig voor. Een zestal industrieën voornamelijk gevestigd in en om Leeuwarden vallen onder de wet inzake de Luchtverontreiniging. In het kader van het landelijk

meetnet tbv. luchtverontreiniging zijn een zevental meetstations gevestigd te Ferwoude, Donkerbroek, Balk, Nijega, Wollega, Burum, Cornjum. Deze stations meten oa. de windsnelheid, windrichting en het zwaveldioxydegehalte.

Bodemverontreiniging Tegen de bodemverontreiniging heeft Friesland een provinciale verordening Bescherming Bodem en Grondwater vastgesteld. Alle vuilstortplaatsen binnen de provincie moeten over een vergunning in het kader van deze verordening beschikken. Ten aanzien van de vuilstortproblematiek is het provinciale beleid er duidelijk op gericht het aantal vuilstortplaatsen drastisch te beperken.

Geluidhinder Deze problematiek treffen wij vooral aan rond de Vliegbasis Leeuwarden en op de waddeneilanden Terschelling en Vlieland. Van provincie- en gemeentewege wordt vrij weinig aan deze problematiek gedaan. Men probeert oa. bij de vliegbasis de oplossing voor dit probleem te vinden door isolering van woningen. Het woningbouwprogramma van de omliggende gemeenten voorziet echter nog steeds in de bouw van

woningen dichtbij de vliegbasis.

Boringen De gasvoorkomens in en rond de Waddenzee vormen nog steeds een voortdurende bron van ergernis voor de natuurbeschermingsinstanties, omdat exploratie van deze voorkomens niet uitgesloten moet worden geacht. Aan de gemeente Terschelling is medegedeeld dat in het bestemmingsplan buitengebied van deze gemeente rekening moet worden gehouden met boringen.

Ameland is zelfs buiten de nota Nationale Parken gehouden. Deze nota is een van de drie groene nota's van de ministeries van Landbouw en Visserij, Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en CRM. Het uitsluiten van Ameland als potentieel landschapspark is toe te schrijven aan de economische belangen van het eiland tav. de gasvoorkomens onder het eiland. Van de eilanden Terschelling, Vlieland en Schiermonnikoog zijn wel delen als landschapspark aangewezen.

Ook op het friese vaste land worden steeds meer boorlokaties opgericht. De friese natuurbescherming wordt in een vrij vroeg stadium van de boorplannen op de hoogte gebracht. ■